

کپی رایت آثار سینمایی

در دنیا

رضا سالک

مورد حمایت قانون کپی رایت قرار می‌گیرد.

۳- در هر کدام از این کشورها، آثار سینمایی در طبقه‌بندی خاصی قرار می‌گیرند: این آثار در کانادا، در طبقه آثار دراماتیک، در استرالیا، در طبقه فیلم‌های سینمایی و در آمریکا، در طبقه آثار سمعی - بصری قرار می‌گیرند. با این حال، ویژگی‌ها و تعاریف و حقوقی که بر این طبقه‌بندی‌ها مترتب شده است، دارای مشابهت‌های بسیار است.

همچنین خود تصاویر متحرک و نه لزوماً اشکال مختلف تجسم آن مثل فیلم سلولوئید، نوار ویدیو، CD و ... به عنوان «اثر» تعریف شده است.

۴- آثار خلق شده توسط اشخاصی که در استخدام هستند، اصطلاحاً «Workes Made for Hire» محسوب شده و شخص یا شرکتی که شرایط و امکانات خلق چنین آثاری را فراهم نموده است، مؤلف، یا پدید آورنده اثر محسوب می‌شود.

۵- فیلمنامه، موسیقی و حتی تصاویر بصری (در برخی کشورها) از حمایت کپی‌رایت مجزایی برخوردارند و اگر حقوق آنها به دیگری (مثلاً کارگردان یا تهیه‌کننده) واگذار شده باشد، آنها مالک اثر محسوب می‌شوند. البته این به معنی نقض حق مؤلف پدید آورنده اثر نیست.

۶- کپی رایت این کشورها، «استفاده منصفانه» و غیرتجاری از آثار سینمایی را برای برنامه‌های صرفاً آموزشی، نقد و پژوهش مجاز می‌داند. البته داشتن اجازه نمایش در برخی موارد ضروری است.

۷- نمایش عمومی، نمایش خارج از خانه، اعم از قهوه‌خانه، تالار، سینما، کارخانه، رستوران‌ها، مراکز خرید و ... است و بدون اجازه مالک اثر ممنوع است.

۸- در کپی رایت آمریکا، تصریحاً بین «خلق اثر» و «انتشار اثر» فرق قایل شده و در فرم تقاضانامه باید وضعیت اثر از این حیث مشخص شود. بنابراین صرفاً اثر منتشر شده و یا آماده انتشار، تحت حمایت قانونی قرار نمی‌گیرد، بلکه از زمان خلق اثر مورد حمایت کپی‌رایت است.

۹- تبدیل اثر کپی رایت شده به اثری دیگر، یا اقتباس و ترجمه و موارد مشابه، مستلزم کسب اجازه از صاحب کپی‌رایت است. در اینجا، مواد قانونی کپی رایت هر کدام از این کشورها در خصوص آثار سینمایی می‌آید:

کانادا

در قانون کپی‌رایت کانادا، هنگام ثبت اثر باید طبقه‌بندی اثر شماره نوزدهم

تأمین و تضمین حقوق پدید آورندگان آثار فکری، در واقع، تضمین تکامل و پیشرفت زندگی بشر است، به ویژه آن‌که حقوق مذکور متعلق به پیشگامان عرصه فرهنگ و هنر باشد. این حقوق تنها نباید در قالب شعارها و گفته‌های رسمی و کلی به رسمیت شناخته شود، بلکه باید با تدوین قوانین موضوعه مناسب، که دارای تعاریف روشن و مصادیق معین است، حقوق و حدود را به خوبی مشخص کرد. در این راستا البته هم باید به دارایی‌های فرهنگی، اخلاقی و حقوقی جامعه خود تکیه کرد و هم از دستاوردهای دیگر جوامع بشری بهره برد. راه‌هایی که دیگران، بر مبنای جهان‌شناسی و انسان‌شناسی امروزی خود، برای نهادینه کردن حقوق افراد و جامعه برگزیده‌اند، دارای نکات ارزشمندی است که باید به آن‌ها توجه کرد.

نگارنده در مقاله‌ای با عنوان «تأملی در حقوق پدید آورندگان آثار سینمایی»^(۱) به تعریف این مسأله در قوانین جاری کشورمان پرداخته و حقوق مادی و معنوی پدید آورندگان آثار سینمایی را تشریح نموده است. در نوشتار حاضر، سعی شده تا مختصراً به وضعیت حقوق آثار و پدید آورندگان آثار سینمایی در برخی کشورها اشاره شود، تا راهنمایی باشد برای اهالی فرهنگ و سینما، که وقتی حقوق خود را شناختند، چگونه آن را موضوعه و تدوین نمایند. این کشورها شامل استرالیا، کانادا و آمریکا هستند. می‌دانیم که سینمای استرالیا و کانادا، بخش عمده‌ای از برنامه‌های تلویزیون‌های دنیا را به خود اختصاص داده‌اند و سینمای آمریکا، هم سینماها، هم تلویزیون‌ها و هم شبکه‌های ویدیویی بخش عظیمی از جهان را در تسخیر دارد. این توانمندی و توفیق در عرصه رقابت آثار سینمایی و ویدیویی نمی‌تواند بدون وجود پشتوانه‌های داخلی تقویت‌کننده و قوانین حمایتی مستحکم، و به اصطلاح پای قرص و محکم در کشور خودشان، شکل بگیرد. رکن اساسی این قوانین حمایتی، حقوق پدید آورندگان آثار سینمایی است. ویژگی‌های مشترک و موارد قابل توجه قوانین کپی رایت این کشورها را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

۱- ایده‌ها و موضوعات تازمانی که در قالبی معین، مثلاً فیلمنامه یا فیلم تجسم مادی نیابند، مورد حمایت کپی رایت قرار نمی‌گیرند. بنابراین کسی که در پرداخت ایده‌ها یا اطلاعات یا توصیه‌ها سهم باشد، اما سهمی در بیان اثر یعنی تبدیل آن به فیلمنامه، فیلم، موسیقی و ... که در واقع تجسم مادی اثر است، نداشته باشد، «مؤلف» محسوب نمی‌گردد.

۲- در قوانین کپی رایت هر سه کشور، هر اثر به محض خلق شدن

● ۹۷ نقد سینما

مشخص شود. در این طبقه‌بندی، آثار سینمایی در طبقه آثار دراماتیک (Dramatic Works) قرار می‌گیرد. لازم به تذکر است که آثار خاص پخش رادیو و تلویزیونی، که معمولاً مورد سؤال سیاست‌گذاران و قانونگذاران است، در طبقه خاص «علایم ارتباطی» (Communication) قرار می‌گیرد. در قانون

مذکور، آثار دراماتیک شامل نمایشنامه‌ها، فیلم‌نامه‌ها، فیلم‌های دکوپاژ شده، فیلم‌های سینمایی و فیلم‌های ویدیویی است. کپی‌رایت کانادا همچنین شامل حقوق انحصاری زیر نیز می‌شود:

۱- تبدیل یک اثر دراماتیک به نوبل یا سایر آثار غیر دراماتیک

۲- تبدیل یک نوبل، اثر غیر دراماتیک یا اثر هنری به اثری دراماتیک، از طریق اجرا برای عموم یا سایر راه‌ها.

۳- ساختن موسیقی برای یک اثر دراماتیک

۴- بازتولید، اقتباس و نمایش عمومی یک اثر از طریق ابزار سینما البته باید توجه داشت که اثری مورد حمایت قانون کپی‌رایت قرار می‌گیرد که از حالت ایده و فکر شخصی خارج شده و در قالبی تجسم یابد. مثلاً «فیلمنامه‌ای نوشته شود و یا فیلمی ساخته شود». برای آثار سینمایی، پدید آورنده یا مؤلف اثر، می‌تواند شخص یا شرکتی باشد که دیگران را برای تولید اثر به استخدام گرفته است. حمایت کپی‌رایت از اثر سینمایی و ویدیویی به مدت ۵۰ سال بعد از مرگ مؤلف است.

از دیگر موارد این قانون، اشاره به تعریف «انتشار» است. نمایش اثر دراماتیک (سینمایی، ویدیویی) برای یک گروه خاص به معنای انتشار اثر نیست. قانون کپی‌رایت کانادا در خصوص استفاده منصفانه تصریح می‌کند که افرادی همچون مستفیدین، مصاحبه‌کنندگان و پژوهشگران اغلب از آثار دیگر مؤلفان در مقاله‌ها، کتاب‌ها و غیره نقل قول می‌کنند. چنین مواردی ضرورتاً تخطی و تجاوز به قانون کپی‌رایت نیست. بر اساس قانون کپی‌رایت، هر گونه «استفاده منصفانه» از اثر با هدف مطالعه یا پژوهش شخصی، یا به منظور نقد، یادداشت یا خلاصه‌خبر، تجاوز به حقوق کپی‌رایت تلقی نمی‌شود. البته، در مورد نقد، یادداشت یا خلاصه‌خبر، استفاده کننده ملزم به اشاره به منبع و نام پدید آورنده آن است.

استرالیا

بنابر قانون کپی‌رایت استرالیا، «مؤلف» کسی است که ایده‌ها یا اطلاعات را در یک اثر بیان کند. کسی که در ایده‌ها یا اطلاعات یا توصیه‌ها سهیم است، اما سهمی در بیان اثر ندارد، «مؤلف» محسوب نمی‌شود. در این قانون، آثار سینمایی در طبقه‌بندی خاصی با عنوان فیلم‌های سینمایی (Cinematograph Films) قرار می‌گیرند. علاوه بر کپی‌رایت فیلم، تصاویر بصری و صداها، یک فیلم سینمایی یا ویدیویی، همچون فیلمنامه و موسیقی به طور مجزا نیز مورد حمایت کپی‌رایت قرار می‌گیرند. اولین مالک کپی‌رایت یک

فیلم نیز معمولاً شخصی است که ساختن آن را ترتیب داده یا برای ساختن آن هزینه کرده است. بر اساس قانون کپی‌رایت استرالیا، اگر فردی برای ساختن یک فیلم سینمایی یا ویدیویی در ازای دستمزد و یا منافع دیگر با شخص دیگری موافقت کند، آن شخص صاحب

کپی‌رایت فیلم یا ویدیو است، مگر آن که توافق دیگری در خصوص مالکیت اثر انجام شده باشد. در غیر این صورت، کپی‌رایت اثر متعلق به شخص یا شرکتی است که ترتیب ساخت فیلم را مهیا کرده است. مدت کپی‌رایت آثار سینمایی، ۵۰ سال پس از مرگ مؤلف اثر است. در مورد برخی آثار، این مدت ۵۰ سال از سال ساخت اثر، و برای برخی دیگر، از سال اولین انتشار معتبر

است. حمایت کپی‌رایت از اثر، اتوماتیک بوده و تشریفاتی برای ثبت و اقدامات رسمی وجود ندارد. برای نمایش عمومی فیلم یا ویدیو، اجازه افراد زیر که در پدید آمدن آن اثر سهم داشته‌اند، ضروری است:

- مالک کپی‌رایت تصاویر متحرک و صداها

- مالک کپی‌رایت سناریو یا فیلمنامه (که مورد حمایت طبقه دیگری از قانون کپی‌رایت است).

- مالک کپی‌رایت موسیقی روی باند صدا.

نمایش خارج از خانه هم عموماً به عنوان «نمایش عمومی» تلقی می‌شود. بنابراین، نمایش فیلم در رستوران، باشگاه، قهوه‌خانه، و مراکز خرید یا کارخانه، «نمایش عمومی» در نظر گرفته می‌شود، حتی اگر این نمایش توسط یک مؤسسه غیرانتفاعی سازماندهی شده باشد. این گونه مؤسسات هم ملزم به کسب مجوز نمایش از صاحب اثر هستند. حتی نمایش اثر از سوی دولت و با اهداف دولتی منوط به اجازه و احیاناً پرداخت وجه در قبال اجازه نمایش است. مطابق این قانون، حتی نمایش بخشی از فیلم، نقض قانون محسوب می‌شود. در عمل، اغلب کسب اجازه برای کپی کردن فیلم دشوار است. بخشی به دلیل آن که معمولاً بیش از یک نفر، مالکیت کپی‌رایت را در اختیار دارد، و به دلیل آن که صاحبان مختلف دارای حقوق مختلفی نسبت به اثر هستند. برای مثال:

- صاحب کپی‌رایت فیلمنامه اغلب شرکت تولید کننده است، چرا که ممکن است این حق را از فیلمنامه نویس کسب کرده باشد.

- اگر فیلمنامه بر اساس نوبل باشد، کسب اجازه نویسنده نوبل نیز ضروری است.

- کپی‌رایت هر بخشی از موسیقی معمولاً متعلق به ناشر موسیقی است، اما ممکن است شرکت تهیه کننده، موسیقی را برای فیلم یا برنامه سفارش داده باشد که در آن صورت مالک آن است.

- مالک کپی‌رایت تصاویر متحرک و صداها نیز اغلب شرکت تهیه کننده است.

در خصوص استفاده منصفانه باید به مواردی که در آن، کسب اجازه برای نمایش فیلم در کلاس ضروری نیست، اشاره نمود:

- اگر برنامه آموزشی با مقاصد غیر تجاری ارائه شود.

- اگر مخاطبان دستورالعملی دریافت کنند و یا مستقیماً مربوط به مکانی باشند که برنامه در آنجا ارائه شده است.
- این معافیت در موارد زیر قابل اجرا نیست:
- فیلمی که برای سرگرمی نشان داده شود.
- برنامه آموزشی جهت مقاصد تجاری، ارائه گردد.
- والدین (که برنامه آموزشی برای آنها نیست) در محل حضور داشته باشند.

آمریکا

در قانون کپی رایت آمریکا، آثار سینمایی در طبقه آثار سمعی و بصری (Audio - Video Works) قرار می‌گیرند. بر اساس این قانون، تصاویر متحرک، آثار سمعی بصری هستند که شامل رشته‌ای از تصاویر مرتبط به هم بوده و هنگام نمایش سئوالی، به اضافه هر نوع صدای همراه، تصور حرکت ایجاد می‌کنند. تصاویر متحرک نوعاً روی نوار سلولوئید، نوار ویدئو یا ویدئو دیسک تجسم می‌یابند. حمایت کپی‌رایت تصاویر متحرک به صورت خود به خود هنگام پدید آمدن اثر و «تجسم مادی» آن، تأمین می‌گردد. اداره کپی رایت، ادعاهای مربوط به مالکیت اثر را ثبت کرده و گواهی ثبت صادر می‌نماید، اما مالکیت اثر را «واگذار» یا «صادر» نمی‌نماید. فقط بیان (کار دوربین، دیالوگ، صداها و نظایر آن) که در فیلم تجسم مادی یافته‌اند، تحت قانون کپی رایت قرار می‌گیرند. کپی رایت، ایده‌ها یا مفاهیم مستر در اثر یا شخصیت‌های تصویر شده در اثر را تحت پوشش قرار نمی‌دهد. آثاری که در تصاویر متحرک تجسم مادی نمی‌یابند عبارتند از:

- پخش زنده‌ای که در نسخه‌ای تجسم نیافته است.
- فیلمنامه یا پرداخت فیلمنامه برای فیلمی در آینده.

انتشار اثر

انتشار فیلم هنگامی وقوع می‌یابد که یک یا چند نسخه از آن از طریق فروش، کرایه، اجاره یا عاریه پخش عمومی گردد. یا هنگامی که پیشنهادی برای توزیع نسخه‌های اثر بین گروهی از افراد (عمده فروش‌ها، خرده فروش‌ها، ایستگاه‌های تلویزیونی، توزیع کنندگان فیلم، و نظایر آن‌ها) به منظور توزیع آتی یا نمایش عمومی، انجام شود. ارائه پیشنهاد برای توزیع نسخه‌ای از اثر برای نمایش، هنگام برگزاری جشنواره‌های فیلم نیز به عنوان انتشار اثر محسوب می‌گردد. برای ارائه پیشنهاد جهت انتشار اثر، نسخه‌ها باید تهیه شده و آماده توزیع باشند. نمایش فیلم (مثلاً نشان دادن آن در یک سینما یا در مدرسه) انتشار اثر محسوب نمی‌گردد. انتشار فیلم، منتشر شدن کلیه اجزاء تشکیل دهنده و تجسم یافته در آن است که شامل موسیقی، فیلمنامه، و صداها می‌شود. به این ترتیب، اگر فیلم ساخته شده از روی فیلم‌نامه، منتشر گردد، فیلمنامه تا آن حد که در اثر انتشار یافته وجود دارد، مورد حمایت کپی‌رایت قرار می‌گیرد. برای

ثبت مالکیت فیلم‌های منتشر شده یا منتشر نشده مدارک زیر را به اداره کپی‌رایت ارسال نمایید:

- ۱- تقاضانامه امضا شده، فرم PA;
- ۲- یک نسخه کامل از فیلم;
- ۳- شرح مکتوب جداگانه از محتویات فیلم.

از آن جای که فرم PA، تعاریف و مصدق حقوقی بسیاری را روشن می‌کند، راهنمای مربوطه شرح داده می‌شود.

راهنمای تکمیل تقاضانامه PA

- ۱- ماهیت اثر: «تصاویر متحرک» عموماً اصطلاح مناسبی است. اگر فیلم بخشی از اثر بزرگ‌تری است و شما مدعی تمام اثر هستید، باید آن را ذکر نمایید.
- ۲- نام مولف، «Work Made for hire»، و «ماهیت اثر». به طور معمول، تعدادی از افراد در پدید آوردن یک فیلم سهیم هستند، از جمله نویسنده، کارگردان، تهیه کننده، متصدی دوربین، تدوینگر و سایرین. با این حال، این افراد همیشه به عنوان «مولفان» در نظر گرفته نمی‌شوند، زیرا فیلم اغلب یک اثر خلق شده در استخدام «Work made for hire» است. در چنین حالتی، کارفرما، و نه

برای آثار سینمایی، پدید آورنده یا مؤلف اثر، می‌تواند شخص یا شرکتی باشد که دیگران را برای تولید اثر به استخدام گرفته است.

افرادى که در عمل اثر را پدید آورده‌اند - به عنوان مؤلف برای مالکیت اثر در نظر گرفته می‌شود. در این فرم، باید تعیین شود که تمام یا بخشی از فیلم Work made for hire است.

۱- در صورتی که تمام اثر حاصل کار در استخدام (Work made for hire) باشد، نام کارفرما به عنوان مؤلف ذکر می‌شود و پاسخ سوال Work made for hire آری است. زیر عنوان «ماهیت اثر» هم باید نوشته شود «تمام فیلم».

۲- در صورتی که هیچ قسمتی از اثر Work made for hire نباشد. نام افرادی که فیلم را ساخته‌اند به عنوان مولفان ذکر می‌گردد. پاسخ سوال Work made for hire هم خیر است. زیر عنوان «ماهیت اثر»، به طور خلاصه هر یک از اشخاص معرفی شوند. مثلاً، «کارگردان»، «تهیه کننده»، «نویسنده» و غیره.

۳- اگر بخشی از اثر Work made for hire باشد و بخشی دیگر نباشد، هر قسمت از بخش دوم باید دقیقاً تکمیل شود. ممکن است در قسمت‌های جداگانه بخش دوم، یک نام دوبار تکرار شود، یا پاسخ آری به سوال Work made for hire در یک قسمت و پاسخ خیر در قسمت دیگر. در قانون کپی رایت آمریکا، از آنجایی که بین خلق اثر و انتشار آن مرز قابل تعریفی وجود دارد، در فرم مربوطه خواسته می‌شود هم سالی که پدید آوردن اثر کامل شده است، یعنی سالی که فیلم به عنوان یک کلیت به اتمام رسیده باشد، قید گردد. در صورتی که فیلم نسخه جدیدی باشد، سال تکمیل نسخه فعلی قید شود و هم تاریخ و نام کشور اولین انتشار مشخص شود. اگر اثر تا زمان تسلیم تقاضانامه منتشر نشده باشد، قسمت انتشار خالی می‌ماند.